dere că Radu vorbeşte de un »*izvodă*" de pe care a copiat (v. *Columna lui Traian,* 1882, p. 56), deci, mai curând, manuscris.

N. Drăganu.

X.

O rectificare.

Deoarece o greşală neîndreptată poate uşor să dea naştere la o serie de alte greşeli, în cele următoare îmi voiu luà voie să fac o rectificare, deşi cam întârziată.

În cartea, altf l bine controlată şi bine scrisă, a d-lui Şt. Ciobanu: *Dosofteiu mitropolitul Moldovei şi activitatea lui literară* (Contribuţie la istoria literaturei româneşti şi a legăturilor româno-ruse literare din secolul al XVII-lea), traducere din ruseşte de Ştefan Berechet, Iaşi, 1918, p. 14—15 ni se spun următoarele:

„Cele mai vechi texte româneşti păstrate până astăzi sunt nişte mici fragmente găsite de acelaş învăţat.[1]) Primul din aceste manuscrise (două file complecte şi mici fragmente din alte file) prezintă un f agment dintr'un *Apostol* din a doua jumătate a secolului al XV-lea, scris în limba slavonă amestecată cu românește.[2]) Câteva file păstrate din manuscrisul cel de al doilea — f r a g m e n t din Evanghelia învăţătoare — tot de la aceiaşi dată, sunt scrise în slavoneşte paralel cu text românesc. Şi acest text, după părerea profesorului N. Iorga este unul din cele mai vechi[3]) În sfârşit textul al treilea — câteva cuvinte în limba română — sânt lămuriri la textul *Mineiului slavon* din 1492."[4])

Relativ la cele dintâi două texte n'avem nici acum, cum n'am avut nici altă dată,[5]) nici o pricină deosebită de a nu

1) N. Iorga, *Câteva documente de cea mai veche limbă românească.* Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII, pp. 99—115.

2) *Ibidem*, pp. 100—105.

3) *Ibidem*. Anexa. (Câteva documente . . .).

4) *Ibidem*, pp. 112—113.

5) *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Martian:* Ed. Acad. Rom Bucureşti 1914, p. 17—19, 72 şi 83

BDD-A14632 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:18 UTC)

admite datarea fixată de D-l Iorga, că adecă ele sânt „simţitor mai vechi decât *Apostolul de la Voroneţ* şi *Psaltirea de la Scheia*“ şi „trebue de sigur să le punem în fruntea celor mai vechi urme de limbă românească“.[1]) Cel mult din punctul de vedere al limbii am puteà să constatăm doar că nu ne dau nimic mai vechiu decât cele două texte citate. Dar şi din acest punct de vedere, scurţimea părţilor păstrate nu ne dă putinţa să ne facem o judecată hotărîtă. Constatăm însă că din amândouă lipseşte rotacismul, ceea ce D-l Iorga explică în modul următor: „Lipseşte rotacismul“, zice el, — „care se poate, dată fiind vădita vechime a manuscriptului nostru, să nu fi fost un fenomen de limbă aşà de general cum s'a crezut la început“ [2])

Nu mai putem fi de acord cu D-l Iorga, cum eram[3]), după ce am văzut cum datează cel de-al treilea manuscris. Altfel însăşi datarea nu e a D-lui Iorga, căci iată ce ne spune el, *l. c.*, p. 112—113:

„Un particular din Ardeal[4]) posedă un mineiu slavon, pe care-l datează 1492. El *cuprinde explicaţii româneşti*. Până ce voiu puteà vorbì mai pe larg de dânsul, dau, aici, după fotografia unei foi,[5]) cuvintele româneşte ce sunt pe dânsa“.

„a treĭa dzi după naşterea pruncului dac[ă] va vinì popa, va sta înnainte uşii caseĭ şi va dzice.“

De fapt lângă un *Mineiu* slavon scris, cum se poate vedeà de pe v° foii ultime a caietului care poartă numărul 11, la 1492, s'a legat un fragment de 17 foi din un *Molitvenic* slavon cu note tipiconale româneşti scris mult mai târziu de altă mână.

Hârtia *Molitvenicului* e mai subţire şi are ca filigrană un scut susţinut de ambele părţi de câte un patruped înaripat şi cu cioc de sgripţor (pajură), — nu e leu, căci are coadă,

1) N. Iorga, ibidem pp. 100 şi 101

2) *Ibidem*, p. 100 ... D-l S. Puşcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, p 40 zice „Ich glaube, dass wir nicht fehlgreifen, wenn wir als rotazierend die Gegend bezeichnen, die sich nördlich von Mureş erstreckt und auch den grössten Teil der Bukovina mit der nördlichen Moldau umfasst.“

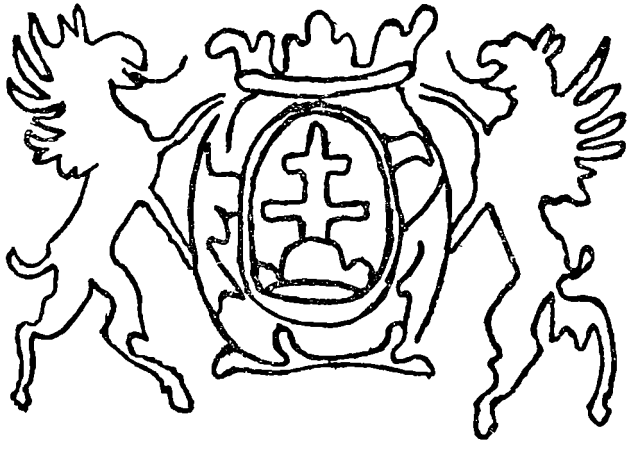
3) l. c. p. 83.

4) N'a ţinut să fie numit în lucrarea D-lui N. Iorga, nu-l vom numi prin urmare nici aici.

5) V. p. c., p. 112.

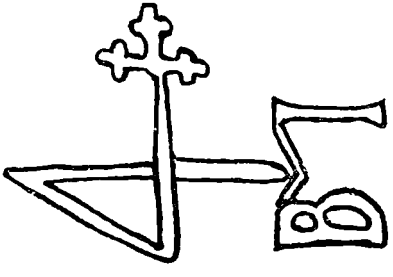
BDD-A14632 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:18 UTC)

scurtă, urechi relativ lungi şi ascuţite şi picioare de capră, în mijlocul căruia pe o ridicătură mai înaltă, alături de care sânt

(Fig. 1.)

două mai mici, se înalţă o cruce dublă. De-asupra scutului se găseşte şi o mică coroană. (v. fig. 1). Pe unele foi se găsesc literale BM, impreunate în partea de-asupra, iar din mijlocul acestora se ridică în sus o figură în forma de 4 cu vârful împreunat, a cărui linie de întretăiere de la mijloc se prelungeşte în dreapta, terminându-se în o cruce ramificată în alte trei cruciuliţe mai mici. (Am mai puteà-o descrie şi ca un treiunghiu drept-unghiular, ai cărui cateţi se prelungesc în afară: unul în

(Fig. 2.)

(Fig 3)

jos până la mijlocul literelor, al doilea în dreapta în formă de cruce ramificată în alte trei cruciuliţe mai mici — v. fig. 2). Dedesubtul literelor se găseşte un corn de vânătoare cu un ciucure la mijloc (v. fig. 3).

BDD-A14632 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:18 UTC)

Hârtia aceasta e chiar de acelaşi fel cu hârtia pe care o găsim şi în cele 10 foi intercalate între f. 238 şi 239 a Evangheliarului lui Coresi, exemplarul Dlui I Marţian (Năsăud), pe care s'au copiat câteva evanghelii şi apostoli, cum a arătat D-l S Puşcariu[1]), de pe *Noul Testament* tipărit în Bălgrad la 1648 Ea trebue să se fi fabricat şi întrebuinţat în ultimii ani ai domniei lui Mihail Apaffi I, căci o găsim întocmai, chiar cu aceleaşi litere în vol. II al colecţiei de filigrane a baronului Ios. Kemény, *Signa interna chartarum seculo XIV., XV.. XVI., XVII. et XVIII. in Transilvania olim obviarum*, care se află în Biblioteca Universităţii din Cluj, şi anume în o scrisoare către principele Apaffi trimisă din Sibiiu („Cibino") la 18 Aprilie 1689 prin Samuel Keresztesi. Partea a doua (figura în formă de 4 cu cruce, cornul şi literele) o mai găsim într'o scrisoare trimisă prin Paul Inczédi la 1688. Motivele mărcii, în special pentru partea a doua, le găsim şi înainte, ca şi după aceşti doi ani, dar literele, care după toată probabilitatea sânt iniţialele numelui fabricantului, sânt altele. Altfel hârtia, judecând din cele trei coline pe care se ridică crucea dublă, pare se fie de provenienţă ungurească.

Marca hârtiei din *Mineiul* slavon e cu totul alta. Descrierea ei nu mai importă, cunoscută fiind data scrierii lui.

Fragmentul, după cum se arată în indicaţia deasupra paginilor, ne-a păstrat părţi din „provodul preuţesc", o „m[o]l[i]tviciune" şi „provodul pruncesc".

„Explicaţiile româneşti" sânt foarte puţine. Afară de partea „molitviciunei", reprodusă de D-l Iorga de pe f. 11 v°, mai găsim pe f. 13 v° şi 14 r°:

„şi să cădească şi să între în ca || să. dzicându" ; pe f. 14 r°, la mijloc:

„Cin[stitul?] provod pruncilor" ;

pe f. 14 v°:

„scris în provodul cel mare";[2]) pe f. 17 v°;

„După več[e]rnie va luà popa, cădelniţâ şi va dzič[e]".

1) *Dacoromania* I p 346.

2) Numerotarea priveşte numai foile *Molitveniculuî*, fără a socoti *Mineiul* care se află înainte.

BDD-A14632 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:18 UTC)

În baza celor expuse mai sus, pasajele citate la început din lucrarea D-lui Ciobanu vor trebui îndreptate în înţelesul acestei rectificări, iar *Molitvenicul* nostru va trebui considerat nu ca una dintre cele dintâi urme ale scrisului românesc, ci ca o dovadă cât de târziu se mai întrebuinţă limba slavonă în biserica românească ortodoxă din Ardeal, chiar când preoţii români aveau nevoie ca indiacţiile tipiconale să li se dea în limba lor.

N. Drăganu.

XI.

Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor). Manuscris.

Manuscrisul[1]) acesta l-am găsit în satul Ortiteag, în biserica căruia am dat şi peste un exemplar din psaltirea românească a lui Coresi din 1570. Este un volum mare, in folio, de 30 cm./20 cm., legat în scoarţe de lemn, învelite cu piele. Scoarţa din urmă lipseşte. Este numerotat de însuşi scriitorul manuscrisului. Începe cu fila 3 şi merge cu numerotarea până la fila 600. Numărul 300 îl însemnează pe câteva file cu „T“, iar pe toate celelalte, cu semnul „m“. După fila 600 urmează încă patru file nenumeroatate dintre cari a patra deteriorată; celelalte cari au mai fost la urmă, nu se păstrează, fiind rupte. Manuscrisul e scris de aceiaşi mână, cu litere mari, clare, cu iniţiale şi titluri cu cerneală roşie.

Pe dosul scoarţii dela început cetim însemnarea aceasta: *Dă cându au începutu Mihaiu Avăşu (?) au [fos]to ani din zidire lumii 7229 ĕră dĕla Hs. 1721.*

Pe filele 463 verso, şi 464, jos, găsim:

Ačasta sf[â]ntă carte o petrecut-o dieacu Blagă Pătru dela Tistag[2]) tătă, din doscă până în doscă, pe[n]tru ră[n]du în-

1) Mi-a fost dăruit împreună cu exemplarul din Psaltirea lui Coresi, de către preotul Iosif Moldovan, căruia îi mulţumim din toată inima şi aici. Exemplarul acesta din psaltirea Coresi, deşi deteriorat, este aproape complet. Vom vorbi cu altă ocazie despre el.

2) Chistag, judeţul Bihor, aproape de Tinăud.

BDD-A14632 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:18 UTC)